

Gümrük Birliği'ne Doğru Dayanıklı Mallar ve Elektronik Sanayii

6 Mart 1995 tarihinde imzalanan Ortaklık Konseyi Kararı'ndan sonra Türkiye ekonomisi tüm sektörleriyle gümrük birliğine hazırlanmaya başladı. Firmalar yabancılarla ortaklık yaparak, kapasite artırıcı yatırımlarda bulunarak ve teknik işbirliğine giderek çalışmalarını sürdürüyorlar. Gümrük birliğine girişte en yoğun rekabetle karşılaşacağımız iki sektör dayanıklı tüketim malları ve elektronik sanayii...

DÜNYA genelinde dayanıklı tüketim malları pazarı üç önemli pazardan oluşuyor. Birinci sırada AB ve EFTA ülkeleri gelirken, ikinci sırada ABD, üçüncü sırada ise Japonya bulunuyor.

Türkiye 1980'li yıllardan bu yana pazarı giderek büyüyen bir ülke konumuna geldi. 1990-1993 yıllarında, ülkemizde toplam 3366 buzdolabı, 2721 çamaşır makinesi, 2959 fırın ve 787 adet de bulaşık makinesi satıldı.

Devlet kredilerinin yetersizliği, döviz fiyatları ile faizler arasındaki istikrarsızlık, mevzuatın günün ihtiyaçlarına yeterince cevap verememesi bu sektörün ekonomik açıdan en önemli sorunlarının başında geliyor. AB'ne yapılan ihracatta Avrupa tüketicisinin bizim ürünlerimizi Romanya ve Bulgaristan ürünleriyle bir tutması nedeniyle "Made in Turkey" imajının acilen ve kapsamlı bir programla geliştirilmesi gerekiyor.

Dayanıklı tüketim malları sektöründe teknoloji düzeyine baktığımızda, yeni yatırımlardan çok, yenileme ve idame yatırımlarının sözkonusu olduğunu görürüz. Teknolojik olarak Batı ile her konuda uyum sağlanmakta ve teknik yönetim itibarıyla yeterli düzeye ulaşılmaktadır. Ancak bazı yeni ürün ve özellikle Ar-Ge yatırımlarının tamamlanarak AB ülkeleriyle eşit düzeye gelinebilmesi için bir geçiş dö-

nemine ihtiyaç olduğu dayanıklı mal üreticileri tarafından dile getiriliyor.

Sektörde genel olarak bayi ve servis teşkilatında önemli bir entegrasyon görülmektedir. Bu nedenle, satış sonrası hizmetlerin çekiciliği dış rekabete karşı yerli üreticilerin elindeki avantajlı durumlardan biri sayılabilir. Ancak bunun dışındaki ekonomik koşullar yerli imalatçıların lehine bir durum göstermemektedir.

Ülkemiz, toplam kapasiteler gözönüne alındığında İtalya, Almanya ve İngiltere'den sonra belirli bir konuma gelmiştir. Ancak iç piyasadaki gücümüzün giderek azaldığı bir gerçektir. Her mamul grubunda satışların 1993 yılına göre % 50 civarında düşmesi ve yan sanayinin zayıflaması nedeniyle ihracatın zorlaşması, ithalatın artması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Üreticilerin eleştirdikleri bir husus da, yerli üreticilerin TSE kurallarıyla sıkı sıkıya bağlı olmasına karşılık, ithalatçıların bu kurallara uymayan malları ithal edebilmeleridir. Bu durumun haksız rekabete yol açtığı kesindir. Ancak 1994 sonunda yürürlüğe giren rekabet yasası ile sözkonusu olumsuzluğun önüne geçileceği düşünülebilir.

1994 yılı itibariyle bu sektörde gelirler azalmış, talep düşmüş ve işletmeler küçülmüştür. Bu küçülmenin sonuçları maliyetlerin artması, fiyatların yükselmesi ve talebin daha da düşmesi şeklinde özetlenebilir.

Sektörde maliyet yüksektir. Çünkü yerli malzemenin yanı sıra pek çok ithal malzeme de kullanılmaktadır. İç piyasadan alınan boyaların, bakır telin, plastik kablunun %80-90'ı ithal maldır. Amortismanların çoğu ithal olan yatırım mallarından oluşmaktadır. Diğer sektörlerde olduğu gibi, bu sektörde de enerjinin pahalı oluşu sorun yaratmaktadır. Sektörün diğer bir dezavantajı ülkemizdeki üretim miktarlarıdır. Avrupa'nın önde gelen üreticilerinin üretim adetleri, Türkiye'deki en büyük üreticilerin üretim adetlerinin birkaç katıdır. Dolayısıyla ortaya bir maliyet dezavantajı da çıkmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara karşın, verimlilik son 10 yılda olağanüstü artış göstermiştir. Bu sektörün gümrük birliğinde rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla; dışa bağımlılığı en aza indirmeyi sağlayacak gelişmenin hedef alınması, enerji, yakıt, su gibi girdilerin AT fiyatlarına getirilmesi, Ar-Ge çalışmalarının özel desteklemeye alınması, teknik ve vasıflı eleman eğitime önem verilmesi, uzun süreli ve kontrollü teşvik ve koruma politikalarının esaslarının tesbit edilmesi, yerli üretim aleyhine olan hammadde, yarı mamul ve mamul madde gümrüklerinin yerli üretimi teşvik edecek dengeye getirilmesi, standart uygulaması olmayan ve TSE'ye uymayan hiç bir malın yurt içinde kullanılmayacağı ve ithal edilemeyeceği esasının getirilmesi gereklidir.

tim devam ettirilmiştir. 1960'a kadar dünyadaki gelişmeler Amerikan firmaları hakimiyetinde ilerlemiş, 1960'dan sonra TV ve radyo üretiminde Japonlar üstünlüğü ele almışlardır. Günümüzde yüksek sayıda üretim ve seri imalat isteyen tüketim malları elektronikinde Ja-

ponya'nın, askeri ve endüstriyel cihazlarda Amerika ve Rusya'nın üstünlüğü söz konusudur.

Bu ülkelerin dışında, kapılarını yabancı sermayeye sınırsız şekilde açan Kore, Tayvan, Hong-Kong ve Singapur gibi Uzakdoğu ülkeleri de cihaz üretiminde önemli söz sahibi olmuşlardır.

Ülkemizdeki kurulu tesisler ise daha çok iç pazar talebini karşılayabilecek kapasitede olup yabancı lisans ve markalarla üretim yapmaktadırlar. Yapılan anlaşmaların ana prensipleri serbest bir uluslararası pazarlamaya imkan verecek maddeler içermekten çok yurt içine yöneliktir.

Ülkemizde 1970'ten itibaren alınan teşvik kararları çerçevesinde, 1978 yılına kadar devamlı artan bir yatırım ve üretim trendi sağlanmış, cihaz üretimi yapan kuruluşlar ile ara malı ve hammadde üreticisi kuruluşlar ciddi bir entegrasyon içine girmişlerdir.

1980'de alınan ekonomik kararlar sonucunda tüketim düzeyinin düşmesi, televizyon sanayiinde cihaz ve devre elemanları üreticileri için bir çöküntü dönemi yaratmıştır. Bu çöküntüyü cihaz üreticileri 1982 yılında renkli TV'ye geçiş kararıyla atlarmış, ancak devre elemanı üreticileri çok ani alınan bu zorlama kararları entegrasyona dahil edilemedikleri için zor durumda kalmışlar ve büyük ölçüde ithalata yönelmişlerdir.

Devre elemanı üreticilerini dik-

Ayrıca yerli malı dayanıklı eşya kullanımı özendirilmelidir. Yatırımcı kuruluşların projelerinin hazırlanması ve detaylandırılmasında uzmanlaşmış kurum oluşturularak eğitilmiş eleman kullanımının sağlanması, oluşturulacak merkezi bilgi ünitesine tüm verilerin iletilmesi, depolanması, devamlı takip ve analiz imkanının yaratılması, kapasite kullanımının artırılması için iç tüketim ve satın alma gücünün bilinçli olarak yönlendirilmesi de sektörün rekabet gücünün artırılması için yapılması gereken çalışmalar arasındadır.

Elektronik Sanayii

Elektronik sanayii, elektronik cihaz üretiminde kullanılan tüm aktif, pasif, elektromekanik ve diğer elemanlar ile ev ve eğlence yerlerinde kullanılan profesyonel amaçlı olmayan dayanıklı tüketim mallarını, profesyonel elektronik cihazlar ve telekomünikasyon cihazlarını kapsar.

Türkiye'de elektronik sanayiinde ilk önemli faaliyet 1958 yılında yabancı sermayeli bir şirkete verilen izin ile başlamıştır. Bunun yanında küçük radyo tamir ve imalatı ile uğraşan firmalar ortaya çıkmış ve uzunca bir süre kapsamlı bir gelişme gözlenememiştir.

1970'li yıllarda, sektörde ithal imtiyazına sahip olma dışında ciddi bir faaliyet olmamıştır. Teşviklerin etkisiyle 1972 yılından başlayarak, dayanıklı tüketim malı üretiminde gelişmeler başlamış, IV. Beş Yıllık Plan dönemi başında kalite, kapasite ve teknoloji olarak söz sahibi olabilecek bazı kuruluşlar ortaya çıkmıştır. 1978 yılına kadar sürekli artış gösteren

bir tempo ile elektronik her dalında yatırımlar ve üre-

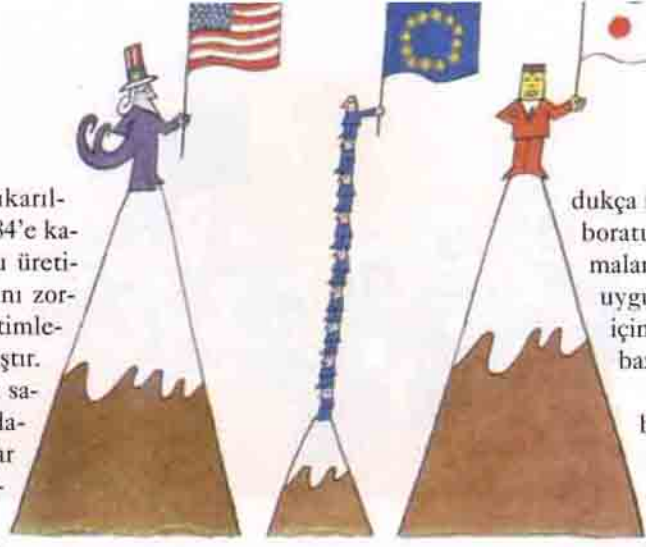

kate alan ve 1982 başında çıkarılmasına çalışılan kararların, 1984'e kadar devreye sokulamaması bu üreticilerin faaliyetlerinin devamını zorlaştırmış ve büyük kısmı üretimlerini durdurmak zorunda kalmıştır.

Bu arada askerî elektronik sanayii ile telekomünikasyon dalında üretim yapan kuruluşlar önemli yatırımlara girerek ciddi gelişmeler sağlamışlardır.

Türkiye'de sözkonusu sanayiın bazı sektörlerine üretim ve teknoloji açısından baktığımızda karışımıza şöyle bir tablo çıkar:

- Telekomünikasyon sanayii, diğerlerine oranla en gelişmiş olanıdır. Üç büyük kuruluş, temel araştırma

yapmalarına rağmen, genel olarak yüksek katma değerli "switching" ve telekomünikasyon donanımı üretimini başarıyla yürütmektedirler. Bu üç firma uygulama araştırmasına önem vermektedir ve hepsinin ol-

dukça iyi ekipleri, Ar-Ge servis ve laboratuvarları vardır ve yabancı firmaların teknolojik gelişmelerini de uygulamaktadırlar. Ayrıca bürolar için PBX sistemleri üreten küçük bazı firmalar bulunmaktadır.

- Tıp elektroniği alanında birkaç büyük firmanın bazı tıbbi elektronik cihazların tasarımını ve imalatını yapmasına karşın üretim değeri henüz çok küçüktür.

- "Personal" bilgisayar sektöründe ülkemizde üretim henüz çok azdır. Birkaç ufak işletmede Uzakdoğu'dan ithal edilen parçalar, hatta yarı monte edilmiş bölümler birleştirilerek az miktarda üretim yapılmaktadır.

Dayanıklı Mallar Sektöründe Rekabet Gücümüz

Mustafa Metin
TOBB

Dünyadaki dayanıklı tüketim malları pazarı, 235 milyon nüve üründen oluşmaktadır. Bu sektörün esas pazarları ABD, AT, ve Uzakdoğu ülke pazarlarıdır. Avrupa'da dayanıklı tüketim malları pazarında toplam 70 milyon nüve ürün üretilmektedir.

Avrupa pazarında beyaz eşyada Electrolux, Whirlpool, Bosch-Siemens, televizyon üretiminde ise Philips, Thomson ve Nokia gibi şirketler pazarda geniş bir şekilde söz sahibi durumundadır.

Avrupa pazarının ortak özelliği iç pazarda kuvvetli bir yapıya sahip olmasıdır. Avrupa, üretim-fazlalarını pazarlamak için Türkiye'yi potansiyel bir pazar olarak görmekte, ihtiyacı olan malları ise Uzakdoğudan ve Türkiye'den almaya planlamaktadır.

Türkiye'nin pazar durumu:

Şehirli nüfusun oranı 1993 yılı verilerine göre %63, elektriği olan köylerin oranı %99, basınçlı suyu olan evlerin oranı %60, tarım dışında çalışan kadın nüfus %24'tür. Hane sayısı 11 milyon 200 bin civarındadır.

Ülkemizin toplam pazarının %90'ının buzdolabı, %35'inin çamaşır makinesi, %6'sının bulaşık makinesi, %55'inin fırını ve %70'inin de televizyonu bulunmaktadır.

1993 yılı verilerine göre dayanıklı tüketim mallarının satış adetleri ise aşağıda sunulmuştur:

Buzdolabı : 927.000, Çamaşır Makinesi: 914.000, Bulaşık Makinesi: 322.000, Fırın: 770.000 ve Televizyon: 1.422.000 adettir.

Ülkemizde dayanıklı tüketim malları sektöründe toplam 18 üretici firma bulunmakta, 1500 yan sanayi firması 2000 yetkili servis, 16 dağıtım şirketi ve 10.000 yetkili satıcı bulun-

maktadır. Sektör bu yapıyla, 110.000 kişiye iş imkanı ve 550.000 kişiye de geçim kaynağı sağlamaktadır.

Dayanıklı tüketim malları sektörü ürün bazında net ihracatçıdır. 1994 yılında yaklaşık 300 milyon dolarlık ihracat yapan sektörün hedefi, ihracatı her yıl %25 artırmaktır.

Ülkemizin dayanıklı tüketim malları sektörünün sahip olduğu güçlü yönleri :

1. Avrupa çizgisinde ve rekabet gücü yüksek ürün çeşitleri üretmektedir.
2. Modern üretim teknolojisine sahiptir.
3. Yüksek entegrasyon gücü ve katma değeri mevcuttur.
4. Ekonomik ölçekte üretim kapasitelerine sahiptir.
5. Sağlıklı iç pazar yapısına sahiptir.
6. Yaygın dağıtım, satış ve servis örgütüne sahiptir.
7. Tüketici danışma servisleri mevcuttur.
8. Stratejik coğrafi konuma sahiptir.

Sektörün karşı karşıya bulunduğu sorunları :

1. Hammaddede, ara malı ve enerji maliyetleri yüksektir.
2. Finansman maliyetleri aşırı yüksektir.
3. Vergi oranları yüksektir.
4. Yatırım yükü fazladır.
5. Yatırım ve Ar-Ge teşvikleri azalmaktadır.
6. Pazarda kaçakçılık ve antidamping önlemleri yetersizdir.
7. İhracatta marka imajı fiyat almakta engel olmaktadır.
8. İhracatta mevzuat ağır işlemektedir.
9. AB'ne karşı fon ile gümrük dışı dolaylı korumanın karşılığı ülkemizde bulunmamaktadır. Sektör vergiler ve yaratığı katma değer bakımından hazineye önemli katkılarda bulunmaktadır.

GSMH içinde dayanıklı tüketim malları sektörünün payının %2,8 civarında bir ağırlığı vardır.

1994 yılında genel ekonomik durumun yarattığı olumsuz şartlar nedeniyle satışlar ve üretimde meydana gelen azalmalar istihdamı da olumsuz yönde etkilemeye başlamış ve yatırımlar durma noktasına gelmiştir. Bu neden-

le gümrük birliğine girme çalışmaları sürerken sektörün rekabet gücü azalmakta ve yatırımlar yapılamaz hale gelmektedir. Bunun sonucunda oluşan dezavantajlı durum tüm sektörleri etkileyecek ve sonuçta ülke ekonomisi olumsuz yönde erkilenecektir.

Sektör, finansman kur farkı, yatırım kredi faizleri farkı ve ek vergilerle yeni finansman yükleri ile karşılaşmıştır.

Sektörün piyasasının yeniden canlandırılması için girdi maliyetleri azaltılmalı, vergi yükü düşürülmeli ve finansman yükü azaltılmalıdır. KDV oranları lüks tüketim tarifesinden çıkarılmalı, vade farkından KDV alınmamalı ve TV'de bandrol ücreti kaldırılmalıdır. Ayrıca gümrük hattı dışı mağazalar yolu ile ithal edilen ürünlerden, yerli ürünlerle aynı oranda peşin KDV alınmalı ve ihtisas gümrükleri yaygınlaştırılmalıdır.

İthal edilecek ürünlerin mutlaka TSE'ye uygun olması sağlanmalıdır.

Sektörün önemli müşterilerinden olan orta ve alt gelir grubuna mensup insanların gelirleri son ekonomik gelişmeler nedeniyle önemli ölçüde düşmüştür. Hem üreticiler, hem tüketiciler ekonomik belirsizlik nedeniyle birkaç ay vadeli bir plan yapma riskini göze alamamaktadırlar.

Dayanıklı tüketim malları sektörü yukarıda açıklanan sorunlarının çözülmesi ile gümrük birliği karşısında mevcut gücünü koruyabilecek ve bu gücünü eşit şartlar sağlanır ise artırabilecektir. Özellikle sektör ile ilgili yan sanayinin gereken şekilde korunması ve sektörün ihtiyacı olan ara ve yatırım mallarının ülkemiz içinden temin edilmesi sağlanmalıdır.

Önemli bir kısmı genel ekonomik sorunlardan kaynaklanan sektör sorunlarının acil önlemler alınarak çözülmesi, gümrük birliği karşısında önemli bir rekabet üstünlüğüne sahip olan sektörün yeniden bu gücüne ulaşmasını sağlayacaktır.

- "Software" sanayii henüz çok zayıftır, bazı firmalar iç piyasa için ticari uygulama paket programları hazırlamaktadır, ancak genelde kullanılan programlar ithaldir.

- Savunma iletişim sanayii alanında faaliyet gösteren ASELSAN, radarlar, teknik radyolar ve savunma iletişim cihazları üretimi yapmaktadır ve çalışmalarını sivil uygulama pazarlarına da yaymıştır. Tasarım ve üretimde yaratılan katma değer yüksektir ve üretim değeri olarak da önemli bir sanayi sayılmalıdır.

- Televizyon ve video sanayii ülkemizde en gelişmiş ve en büyük ileri teknoloji sanayidir. Üretim yaklaşık %35'i ihraç edilmektedir. Genelde yerleşmiş bir yabancı model alınıp yerli üretim yapılıyorsa da, buradan edinilen bilgilerle yerli marka altında TV'ler yapılmakta ve yabancı modellerde yerli Ar-Ge çalışmaları sonucu gelişmeler sağlanabilmektedir. Ayrıca yerli komponent sanayiinin de gelişmesi desteklenmektedir. Bugün bu yan sanayi de oldukça gelişmiş durumdadır.

Ülkemizde teknoloji yoğunluğu açısından en yüksek olan sanayiler uzay, büro makineleri, bilgisayar ve elektronik sanayileridir. Ar-Ge harcaması açısından uzay sanayiinde teknoloji yoğunluğu %22,7, büro makineleri ve bilgisayarda %17,5, elektronik ve komponentlerinde %10,4'tür.

Teknoloji yönünden elektronik sektörü cihaz ve devre elemanları üretimi olarak iki bölümde incelenmelidir. Cihaz üretiminde teknoloji, lisans alınan ve markası kullanılan firmanın imalat prensipleri içinde imalat tekniğine bağlıdır. Kontrol ve ayar dışında, hazır komponentlerin montajının gerçekleştirilmesi biçimindedir. Devre elemanları (komponentler) üretiminde malzeme teknolojisi devreye girer ve esas know-how (teknik bilgi), önemini bu malzemelerin üretiminde gösterir.

Yatırımların ağırlığı da, bu nedenle, cihaz montajında değil, devre elemanı üretimindedir. Dolayısıyla ayakta kalan ve kârlılıkların tüm diğer sektörlerden daha yüksek olan kuruluşlar cihaz montajı yapanlar olmuştur.

Sektörün önemli bir sorunu, satın alma gücündeki reel düşüş nedeniyle iç talebin azalmasıdır. Askerî cihazlar, telekomünikasyon cihazları ve endüstriyel cihazlar talep bakımından biraz daha şanslıdır.

Elektronik sanayiinin tüm sahalarında AB'nde güçlü bir rekabet ortamı oluşmuştur. Örneğin Yunanistan Topluluğa katıldıktan sonra bu ülkedeki TV fabrikaları kapanmaya başlamıştır. Almanya'da Blaupunkt TV üretimine son vermiştir. İspanya ve Portekiz'de az sayıda montaj yapan tesis kalmıştır. Almanya, Belçika ve Finlandiya'da televizyon tüp fabrikaları kapatılmıştır. Kısacası, Ar-Ge ağırlığı olmayan ülkelerde özel korumalar kalktığı

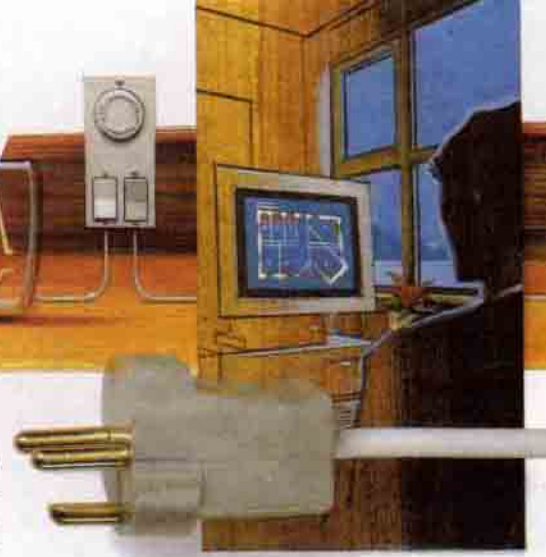

elektronik sektöründe yok olma tehlikesi başgöstermektedir.

Bu nedenle elektronik sanayiinde yatırım maliyeti üretimi yapan tesislerin özel koruma altında tutulması, devre elemanı üreten ekonomik kapasiteli ve talebe cevap verebilen tesislerin üretime devam etmelerinin sağlanması, istihdam, ödemeler dengesi ve katma değer

MADE IN EUROPE

dikkate alındığında gerekli ve zorunlu görünmektedir.

Gümrük birliğine girildiğinde sektörün rekabet şansının artırılabilmesi için yapılması gerekenler; gerekli görülen sanayi kolları için özel statü uygulanması, sektör ve/veya proje bazında teşvik ve koruma mevzuatının gerekli değişikliklerle uygulamaya konulması, personel eğitimine önem verilmesi, mühendislik ve emek ağırlığı olan sektörlerin özendirilmesi, rantabilite esas olmak üzere dışa bağımlılığı asgariye indirmeyi sağlayacak gelişmenin hedef alınması, gelişme potansiyeli olan kuruluşların AT'deki emsalleri de esas alınarak güçlendirilmesi, Ar-Ge çalışmalarına özel destek verilmesi, vergi yükleri için AT emsali uygulamalara geçilmesidir.

Sektörlerde gümrük birliğinde rekabet edebilirlik, bir ölçüde öncül olmakla da ilgilidir. Çünkü dünyadaki örneklere baktığımızda her ülkenin kendine göre bir sürükleyici ihracat sektörü olduğunu görürüz. Japonya en çok elektronik ve otomotiv; ABD en çok uçak, uzay, iletişim, bilgisayar; İtalya ve Almanya her tür makine ihraç eder. Bu açıdan, önemli olan bizim de kendi sürükleyici sektör veya sektörlerimizi belirlememizdir. Rekabet edebilirlik, bir sektörün dünya fiyat ve kalitesinde, gümrük duvarlarına sığınmadan mal üretmesi anlamına gelir. Dünya kalitesinde mal üreten, gümrük birliğinde ayakta kalacaktır.

Yaprak Renda

Kaynaklar
Doğan, N. "Sektörümüz Gümrük Birliğine Ne Kadar Hazır?", Dünya Gazetesi, 15.12.1994.
DPT. Türk Sanayinin AT Sanayii Karşısında Rekabet İmkânları Ö.J.K. Raporu, Cilt II, Ankara 1989.
İKV. XXI. Yüzyıl Başları Sanayi Yapısı Ne Olabilir? İstanbul 1991.
TOBB. Dayanıklı Tüketim Malları - İlgili Çalışmalar, 1994.